

En tot cas podem estar segurs que aquest verb és vell i tradicional en la llengua, per la dita proverbial *qui espera delera*, de la qual hi ha testimonis a molts llocs, que no enumeraré pas tots. Per més que avui no corri ja en el català central més comú, on s'ha generalitzat *qui espera desespera*, deu haver estat d'ús viu en el dialecte central. Jo mateix la vaig sentir una vegada en conversa a Barcelona (1937), i a un conegut de pronúncia oriental, barcelonina, que pronunciava *ki spérs delérs*; a Vilanova d'Alcolea, entre Castelló i el Baix Maestrat (1961), *qui espére delére*. A penes la modificava el tortosí Vergés i Paulí: «lo germà amanuense aixecava sovint la vista, *espera i delera*, hasta que don Teodoro repetia la frase sacramental: —Pe-pe, escriu ---» (*Espurnes* v, 26).

L'etimologia DELIRARE, DELIRIUM, en la qual ja s'havia pensat per diverses bandes,² va quedar demostrada en les meves notes del BDC XIX, 1931, 26-27 i XXII (1934), 242-4, i fou ja acceptada pels millors jutges, M-Lübke (*REW*, 2532a) i Moll (*BDLC* 1933, 125 i *AlcM*), sense altra veu discordant que una nota de Spitzer (*BDC* XXII, 240) que ja vaig refutar detingudament en la meua segona. No cal ja detenir-se gaire en el que va quedar dit aleshores: acontentem-nos amb repetir-ne els extrems decisius: «no cal fer cap esforç per passar del sentit de DELIRIUM al de *delér*, car a penes hi ha una atenuació»: el *delér* és una ànsia, un afany, sovint un transport a penes controlat, el *delíri* solament significa aquesta idea marcant que és incontrolable i fora de raó; *delerar* ho expressa amb categoria de verb implicant un desfici, un neguit, que a penes es governa; *adelerar-se* seria quasi el mateix, si bé el que realment s'usa és *adelerat* 'anhelant', expressió adjectiva de la mateixa idea agafada per un costat un poc més optimista, d'engrescament, sovint ben esperançat i fructífer.

Spitzer es tancava en el prejudici que no calia esperar en català gaire més que el descabellament modern dels mots occitans i romànics generals, que és el que vaig demostrar equivocant amb la meua rèplica (i amb tota la meua obra posterior); volia que partissim, doncs, d'una frase provençal *avé d'alén* «avoir du souffle», pensada que ja vaig eliminar llavors: «la preposició *de* en les frases provençals és la *de* partitiva o indefinida característica del provençal modern, però que no ha existit mai en català», «en el pas de *alendar* a **dalenar*, no hi podré creure mentre no conegui casos semblants d'una metàtesi tan extraordinària»; i passava tot seguit a demostrar que *delér* i *delerar* amb *é* i amb *r* eren les úniques formes reals i històriques.

Mostrava d'altra banda que en rigor no es podia dir que la família de DELIRARE no hagués deixat testimonis populars en la Romània. Començaven ja per ser-ho la munió de testimonis, ben positius, de llafí vulgar que ja citava i que amplio aquí, més avall. No necessitem demostrar de nou l'etimologia MENSIS DELERUS que hom ha admès per al fr. antiq. *mois deloir* 'mes de desembre', i que ha comptat amb el sufragi de bons romanistes (Ant. Thomas, M-Lübke), encara que hagi topat amb la incredulitat de Spitzer

ben fundada en aquest cas, però no podem oblidar el seu prejudici contra les etimologies que no parteixen de mots més aviat quotidians i sobretot pedestres). Perquè en tot cas és segur que vénen del nostre DELIRARE, -ERARE, uns mots gascons: bearn. *deleret* «soif au figuré, désir immodéré, anxieux: *lou deleret qui'm desole*, Lamolère, *Poésies Béarnaises*, a. 1820» (Lespy-Raymond), gascó *delère* «anxiété, préoccupation, désir ardent», *delerà* «désirer vivement» (Palay).

En fi, l'obstacle més ben fundat que hom havia trobat per dubtar de l'etimologia era la *l* llarga del llafí DELIRARE i DELIRIUM. Però vaig aplegar un bon nombre de testimonis que en el llafí tardà i inconvencional el mot s'havia usat en formes amb *l* en lloc de *l*.
¹⁵ *Deleravit* i *delerantes* figuren en els escrits de St. Filastri, bisbe de Brescia en el S. IV (PCJuret, *RFgn.* XIX, 139); *delerare* i l'adjectiu *delerus* en el «Liber Historiae Francorum» dels Ss. VI o VII (312.27, 305.30, cf. *ZRPb.* XLVI, 471). La *e*, en aquesta família, era mirada ja des de l'Antiguitat, com un tret del llafí vulgar: l'*Appendix Probi* (116) recomanava de dir «*delirus*, non *delerus*» (*ALLG* XI, 318), i el mateix preceptuava ja Varró, segons el gramàtic Velius Longus (Keil, *Gramm. Lat.* VII, 73.2). Variant corroborada per un bon nombre de glosses que almenys en part tenen llur primera deu en un passatge de Sant Isidor: «*delerus*, mente defectus per aetatem, vel quod a recto ordine et quasi a *lira* aberret» (*Etym.* X, D, 78, text repetit per *CGL* V, 627). Per més que ací el prelat hispalense indiqui una etimologia, aquesta és certa perquè es tracta realment de derivats de *LIRA* 'solc': *delirare* = apartar-se del solc, eixir-ne fora, fer una aberració, quasi com si diguéssim sortir de polleguera o pixar fora del test. I altrament són moltes les glosses que documenten formes amb *e*: «*desipiscit: delerat*», *CGL* V, 285.66, 409.7, 449.64; IV, 51.21, 504.36; «*neniae: deleramenta*», V, 119.43, 467.54; IV, 122.52, 124.2 (també en les diverses glosses de Plàcidus aplegades en *CGL* VI, 734), i d'altres encara que ja cito en el meu primer article, n. 1.

El ll. *LIRA* 'solc' provenia d'una forma etimològica *LEISĀ*, germana de de l'a-al. ant. i mj. *leisa*, *leise*, 'rastre, rodera', al. mod. *geleise* (gòt. *laists*, ags. *lāst*, etc.), lit. *lỹsė* 'erol, jaç, parterre' (Pok., *IEW*, 671.21 ss.); que també en la branca itàlica aquest mot havia tingut *ei*, canviat en *l* llatina, es comprova per l'ombra *dislerali* 'anulhat, invàlid' (< *DIS-LEISA-L-* en la combinació *disleralinsust* = 'inritum fecerit'): en totes dues llengües itàliques la *-s-* passa normalment a *-r-* pel rotacisme, però en ombre i altres parlars del grup sabel·lic *ei* esdevé *ē* en lloc de la *l* llatina. Per això s'ha admès comunament que aquesta forma *delerare* del llafí vulgar o tardà era un dialectalisme itàlic: és segurament la doctrina més general entre els lingüistes, i jo m'hi vaig adherir amb tanta més decisió en quant en aquells treballs havia indicat altres casos versemblants de vocalisme itàlic en català, ultra els més coneguts com *ELEX* per *ILEX* (*ALZINA*) o *STEVA* per *STIVA* (*ESTEVA*), els que aplegava allà a la p. 38 del vol. XIX. De llavors ençà hi ha hagut certa tendència